

ЗМІСТ

ВСТУП	4
ПОКАЖЧИК	6
ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ	7

ВСТУП

Процеси побудови демократичної, правової і соціальної держави, реформування економічних відносин в Україні, стрімкий розвиток нових технологій та інтеграція нашої країни у світову спільноту об'єктивно зумовили необхідність всебічного використання творчого інтелектуального потенціалу держави. Іншими словами, в основі інноваційного розвитку сучасного суспільства лежить саме інтелектуальна власність – результат інтелектуальної творчої діяльності людини. У той же час рівень творчого інтелектуального потенціалу залежить насамперед від наявності в країні ефективної системи охорони і захисту інтелектуальної власності. Конституція України гарантує своїм громадянам свободу художньої, наукової і технічної творчості, матеріальних і моральних інтересів творців і осіб, що володіють правами інтелектуальної власності згідно закону чи договору. Але актуальними залишаються проблеми посилення в Україні державного захисту наукового, технічного і творчого потенціалу за допомогою судових і позасудових процесуальних форм, а також найбільш ефективного їх застосування. Сьогодні в Україні відбувається формування національної системи законодавства в сфері інтелектуальної власності та імплементація відповідних норм міжнародного права, проводиться цілеспрямована робота з підготовки вступу України до міжнародних організацій захисту інтелектуальної власності.

Пропонована енциклопедія є фундаментальним вітчизняним виданням, головною метою якого є надати читачеві науково обґрунтовану інформацію щодо термінологічної системи сфери інтелектуальної власності, в якій би синтезувалися оригінальність авторських думок та аналіз наявних праць з відповідних питань. Авторський колектив прагнув того, щоб це видання мало методологічну, науково-теоретичну та практичну цінність. Воно містить

понад 800 термінів, що стосуються теоретичних засад процесу створення об'єктів інтелектуальної власності, складових сучасної сфери інтелектуальної власності, стандартів виникнення (набуття) прав на об'єкти інтелектуальної власності, економічних, правових та організаційних аспектів використання об'єктів інтелектуальної власності, а також захисту прав інтелектуальної власності. Енциклопедія стане корисною як фахівцям у сфері інтелектуальної власності, так і тим, хто тільки має намір долучитися до такої професійної діяльності. У виданні проблеми сфери, розглянуті крізь призму основних аспектів цієї галузі, а також з точки зору вимірів інших галузей знань – історії, філософії, політології, права, економіки, соціології, культурології тощо.

ПОКАЖЧИК

А	7
Б	38
В	48
Г	101
Д	108
Е	164
Є	171
Ж	179
З	180
І	211
К	237
Л	269
М	281
Н	313
О	348
П	380
Р	464
С	480
Т	523
У	551
Ф	559
Х	570
Ц	571
Ш	575
Ю	577
Я	578

ЕНЦИКЛОПЕДІЯ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

А

АВТОМАТИЗОВАНА БАЗА ДАНИХ ПАТЕНТНОЇ ІНФОРМАЦІЇ – результат *патентно-інформаційної діяльності*, що являє собою сукупність даних патентної інформації, організованих за визначеними правилами описування, зберігання та маніпулювання даними. А. б. д. п. і. містить дані охоронних документів (див. *Охоронний документ на об'єкт інтелектуальної власності*), реферати або повні тексти патентних документів. Існують і тематичні А. б. д. п. і., які вміщують інформацію не лише патентних документів, а й науково-технічної літератури та періодичних видань. Пошук в А. б. д. п. і. можливий за бібліографічними даними, а у деяких з них – за словами назв і рефератів. Окремі А. б. д. п. і. мають системи поглибленої індексації, які забезпечують високу точність пошуку. А. б. д. п. і. створюються патентними відомствами (див. *Патентне відомство*), фірмами і організаціями, які виступають їх постачальниками. Вони накопичують та упорядковують дані за певними правилами. А. б. д. п. і. формуються в процесі діловодства за заявками та публікаціями відомостей стосовно об'єктів інтелектуальної власності (див. *Об'єкт інтелектуальної власності*). Комерційні фірми отримують ці «сирі» дані від патентних відомств, зазвичай, на ліцензійній основі та проводять поглиблене індексування, створюють більш інформативні реферати, відзначають найбільш значущі місця тощо.

АВТОР (лат. *auctor* – творець) – *суб'єкт авторського права* – фізична особа, творчою працею якої створено *твір*. А. також може вважатися особа, вказана як А. на оригіналі (див. *Оригінал*) або екземплярі твору,

якщо відсутні докази того, що автором твору є інша особа (див. *Презумпція авторства*). А. визнається також перекладач або особа, яка адаптує твір (за умови, що при цьому не порушуються права А. оригінального твору (див. *Оригінальний твір*)). Щодо твору А. належить виключне право на використання твору у будь-якій формі та у будь-який спосіб. А. може бути громадянин України, іноземний громадянин, або особа без громадянства. Не має значення вік та дієздатність А. – ним може бути і малолітня особа (до 14-ти років), і неповнолітня особа (від 14-ти до 18-ти років). Малолітня особа має право здійснювати лише особисті (немайнові) права на твір (див. *Особисті (немайнові) права інтелектуальної власності*). Здійснювати майнові права можуть батьки або опікуни цієї малолітньої особи, але вони не приймають на себе зобов'язань під час такого здійснення. Неповнолітня особа має право самостійно здійснювати права на твір у повному обсязі (тобто укладати ліцензійні та авторські договори (див. *Авторський договір, Ліцензійний договір*)). А. твору на території України може бути іноземна юридична особа, якщо законодавство відповідної країни визнає за нею таку можливість.

АВТОРЕФЕРАТ ДИСЕРТАЦІЇ – стислий виклад кандидатської та докторської дисертації (див. *Дисертація*), який виконується після її фактичного завершення. Виконується, як правило, накладом 100–150 примірників і розсилається відповідно до спеціальних списків розсилки у спеціалізовані наукові організації задля апробації та отримання відгуків на А. д. Підготовка А. д. є завершальним творчим етапом роботи перед захистом. Без автореферату дисертація не може бути допущена до захисту. Приступати до написання автореферату можна лише тоді, коли роботу над дисертацією завершено та зроблено всі виправлення тексту. В іншому разі текст автореферату доведеться змінювати або навіть переписувати. А. д. призначені для ознайомлення наукового співтовариства з такими питаннями: актуальність, мета і завдання дослідження; новизна і вірогідність запропонованих методів і рішень; практична і наукова значимість положень, які виносяться на захист; апробація роботи і особистий внесок здобувача; обсяг і структура дисертації; реферативний виклад

змісту роботи; список публікацій за темою роботи. В А. д. не можна подавати інформацію, якої немає в дисертації (це вважається грубим порушенням). Неприпустимі орфографічні помилки, неточності, жаргонні і цехові вирази, нестиковки між фразами. Важливість А. д. зумовлюється тим, що за ним часто судять про рівень самої дисертації, оскільки дисертація буде доступна лише дуже обмеженому колу осіб, а от ознайомитися з авторефератом зможуть всі охочі. Крім того, А. д. майже напевно прочитають рецензенти і опоненти (що не завжди можна сказати про дисертації, адже це 150–200 сторінок тексту). На А. д. звернуть пильну увагу на захисті. Усе це вимагає максимально серйозного підходу до його оформлення. Автореферат повинен мати строго визначену структуру і послідовність, яку не варто порушувати. Також за встановленим зразком оформляється обкладинка дисертації та її зворотна сторона. Написання А. д. полягає в компресії і аналітико-синтетичній переробці інформації, що міститься в дисертації.

АВТОРИЗОВАНИЙ ПЕРЕКЛАД – переклад, схвалений автором (див. *Автор*) оригіналу тексту або зроблений за безпосередньою участю автора, коли *перекладач* уточнює у автора як краще перекласти текст. А. п. є одним з різновидів лінгвістичної обробки тексту, як правило, публіцистичного або художнього, в результаті якої перекладач отримує авторські права на кінцевий твір. В цьому випадку він вносить в первинний матеріал власні корективи, на відміну від традиційного перекладу, в якому необхідно зберегти стилістичну і сюжетну оригінальність тексту. При А. п. *перекладач* використовує індивідуальні творчі прийоми, може змінювати сюжет твору або навіть склад персонажів. Під час СРСР авторизація була надзвичайно популярною – при такому перекладі художніх творів в них закладалось прийнятне для соціалістичного складу країни ідеологічне підґрунтя. Найліпшою ілюстрацією того, що на практиці є А. п., може бути казка «Чудова мандрівка Нільса з дикими гусьми», написана письменницею шведського походження С. Лагерлеф – першою в історії людства автором-жінкою, яка отримала Нобелівську премію з літератури. Ця книга в оригіналі являється своєрідним навчальним посібником

для молодших школярів з географії рідної країни. На російську мову книга перекладилась тричі, але популярною не стала. А в 1940 р. радянські літератори З. Задунайська і О. Любарська створили за мотивами оповідання авторський твір, що дуже сподобався радянським читачам. Від оригінального тексту авторизований переклад відрізнявся повною відсутністю релігійних мотивів, спрощенням сюжету та скороченням історичних і географічних подробиць. Із цікавого підручника з географії Швеції «Чудова мандрівка» перетворилась на милу дитячу казку. Одним з варіантів А. п. можна назвати і спільну роботу лінгвіста з автором первинного тексту. Такі випадки трапляються зовсім нечасто, оскільки мало хто з авторів готовий надати перекладачу права на кардинальну переробку оригінального твору.

АВТОРСТВО – визнане компетентними органами держави право особи, яке охороняється законом, визнаватися творцем запропонованого ним *об'єкту інтелектуальної власності*. А. – це належність твору авторові, факт створення конкретною особою або групою осіб оригінального твору (книги, статті, сценарію, фотографії, музичного твору, картини, фільму і т. і.), представленого, як правило, у формі відповідного фіксованого тексту, зображення, а також іншої інформації. Визнання А. виражається за допомогою авторського права (див. *Авторське право*) на збереження авторських канонічних текстів (творів), умов їх тиражування та/або репродукування, публікації та розповсюдження в засобах масової інформації (див. *Засіб масової інформації*). На хвилі розвитку *мультимедіа* та абсолютизації динамізму дисплейних текстів відбувається нівелювання авторських прав на фіксовані канонічні тексти. Так, наприклад, у США концепція деконструктивізму прямо пропонує ставитися до А. як до анахронізму, стверджуючи про існування права на різні плагіатні трансформації будь-яких авторських творів. У В. Даля А. – є «станом, зобов'язанням або заняттям письменника», термін же «авторський» В. Даль трактує як «йому властивий, маючий до нього». Проблема А., без сумніву, буде актуалізуватися з подальшим розвитком технічних можливостей засобів комунікації та засобів масової інформації.

АВТОРСЬКА ВИНАГОРОДА – 1) винагорода, що виплачується автору (див. *Автор*) за створення літературних, мистецьких, наукових та інших творів; 2) винагорода, яка виплачується автору (або його спадкоємцям) за використання твору науки, літератури чи мистецтва. А. в. сплачується відповідно до укладеного договору в розмірах, обумовлених угодою сторін. За ст. 15 *Закону України «Про авторське право і суміжні права»* автор (або інша особа, яка має *авторське право*) вправі вимагати виплати винагороди за будь-яке використання твору. А. в. може здійснюватися у формі одноразового (паушального) платежу (див. *Паушальний платіж*), або відрахувань за кожний проданий примірник чи кожне використання твору (*роялті*), або комбінованих платежів (див. *Комбінований платіж*). Розмір і порядок виплати А. в. за створення і використання твору встановлюються в авторському договорі. Згідно з приміткою до Додатку № 1 постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав» від 18 січня 2003 р. № 72: ставки винагороди (роялті) нараховуються як відсоток суми валового збору, що надходить від продажу квитків за публічне виконання одного твору або програми, чи доходів, одержаних з того виду діяльності, у процесі провадження якої відбувається використання творів, а у разі відсутності таких доходів – загальної суми витрат на проведення заходу, під час здійснення якого відбувається використання твору літератури і (або) мистецтва. Відповідно до абз. 2 ч. 2 ст. 33 *Закону України «Про авторське право і суміжні права»* А. в. визначається у договорі у вигляді відсотків від доходу (мається на увазі роялті), отриманого від використання твору, або у вигляді фіксованої суми (мається на увазі паушальний платіж) чи іншим чином (мається на увазі комбінований платіж та інші, погоджені за взаємною згодою сторін договору, види платежів). Див. також *Розміри відрахувань за використання творів літератури і мистецтва*.

АВТОРСЬКЕ ПРАВО – сукупність майнових (див. *Майнові права інтелектуальної власності*) та особистих (немайнових) (див. *Особисті (немайнові) права інтелектуальної власності*) прав, пов'язаних із

створенням і використанням творів літератури, науки та мистецтва. А. п. поширюється як на обнародовані, так і на необнародовані твори в галузі науки, літератури і мистецтва незалежно від їхнього призначення, жанру, гідності, обсягу, мети, а також способу *відтворення твору*, виражені в усній, письмовій або будь-якій іншій формі. Охорона А. п. не поширюється на будь-які ідею, процедуру, метод, процес, концепцію, відкриття, винахід, звичайні дані, навіть якщо вони виражені, описані, пояснені, проілюстровані у творі. Основним положенням А. п. є монопольне право автора на обнародування твору – дію, завдяки якій твір уперше стає доступним для публіки. За життя автора ніхто, крім самого автора, не вправі вирішувати, чи буде випущено у світ його твір, а якщо буде, то коли і яким чином. Відповідно, до українського законодавства. Строк чинності немайнових прав не обмежується, строк чинності майнових прав встановлюється міжнародними договорами та національним законодавством. Так, А. п. діє впродовж усього життя автора та 70 років після його смерті. Якщо твір оприлюднений анонімно або під псевдонімом, який не прямо асоціюється з конкретною людиною і не є загально відомим, то А. п. діє лише впродовж 70-ти років після оприлюднення твору. Якщо твір був створений у співавторстві, А. п. діє впродовж життя його авторів і 70 років після смерті останнього з них. Після завершення терміну дії А. п. твори переходять до суспільного надбання (див. *Суспільне надбання*). Разом з тим, авторському праву відомі випадки, коли твори, що перейшли у суспільне надбання, відновлюють свою правову охорону.

АВТОРСЬКЕ СВДОЦТВО – охоронний документ на об'єкт інтелектуальної власності, який видавався у період існування СРСР на ім'я автора (або кожного із співавторів) такого об'єкту і засвідчував лише *авторство* творця (творців) на розроблений ним (ними) об'єкт інтелектуальної власності та *виключне право* держави на використання цього об'єкту, а також закріплював за автором певні права і пільги, передбачені законодавством. Автори, які працювали на підприємствах, у науково-дослідних установах та в інших організаціях, подавали заявки на одержання А. с., як правило, через підприємство чи організацію, де вони працювали. У випадках, якщо робота